

УДК 339. 56 (477. 46)

**СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ОСНОВІ НАРОЩУВАННЯ
ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ**

Клименко Л. В.

Постановка проблеми. Одним з пріоритетних напрямів державної економічної політики є розвиток зовнішньоекономічної діяльності регіонів України, який полягає у розширенні взаємовигідних відносин з іншими країнами та рівноправному входженні національної економіки до світового економічного простору. Регіон як суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності відіграє важливу роль у підвищенні ефективності та соціально-економічної результативності зовнішньоекономічної діяльності держави. Місце і роль регіону в системі зовнішньоекономічних зв'язків визначаються специфічними особливостями соціально-економічного розвитку даного регіону та його експортним потенціалом.

Аналіз ретроспективних досліджень. Проблематику зовнішньоекономічної діяльності, нарощування експортного потенціалу регіону досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких: В.М. Геєць, Б.М. Данилишин, Л.В. Дейнеко, А.П. Кіресев, В.В. Коломієць, А.І. Кредісов, А.С. Лисецький, С.Р. Маккінон, Н.М. Пархоменко, А.С. Філіпенко, Л.Г. Чернюк та інші. Вони розглядають зовнішньоекономічну діяльність регіону через міжнародні господарські та торговельні відносини. Проте, проблема оцінки зовнішньоекономічної діяльності регіонів за умов адаптації України до вимог СОТ перебуває подальшого наукового дослідження.

Мета статті. Метою даної публікації є обґрунтування теоретико-методичних основ та розробка стратегічних напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності Черкаської області на основі нарощування експортного потенціалу регіону.

Викладення основного матеріалу. У результаті надання регіонам статусу самостійності виникла необхідність розробки комплексних стратегічних напрямів їх розвитку. Одним з актуальних завдань стратегії є включення регіональних економічних систем в розвиток зовнішньоекономічної діяльності макро- і мікрорівнів економіки для задоволення потреб населення держави. Загальнодержавні тенденції реалізації зовнішньоекономічної діяльності характерні для багатьох регіонів країни, в тому числі і для Черкаської області, в якій зростають обсяги експорту та імпорту товарів і послуг, при чому обсяги зростання експорту перевищують обсяги зростання імпорту.

Розвиток зовнішньої торгівлі в області характеризується позитивною динамікою. Протягом 2007 року обсяг експорту товарів становив 610 млн. доларів США (зріс на 41%

у порівнянні з відповідним періодом 2006 року), імпорту – 445,2 млн. доларів США (зріс на 27%), загальна величина товарообороту – 1 млрд. 55 млн. доларів США, що на 35% більше, ніж у відповідному періоді попереднього року. У структурі експортно-імпортних операцій області домінує торгівля товарами (біля 98%), частка торгівлі послугами знаходиться в межах 2%.

Слід відзначити, що на фоні від'ємного торгового сальдо по Україні в цілому, зовнішньоторговельна діяльність області характеризується стабільно позитивним зовнішньоторговельним сальдом. У 2007 зовнішньоторговельне сальдо області становить + 165 млн. доларів США, що на 83 млн. доларів США більше, порівняно з 2006 р.

Отримані регіоном переваги у зовнішньоекономічній діяльності зумовлюються кількома факторами, основними серед яких є зручне геополітичне розташування, наявність кваліфікованих кадрів, забезпеченість природними ресурсами, науково-технічний розвиток, наявність розвинутої транспортної мережі.

Найбільша частка експорту підприємств Черкащини припадає на: Російську Федерацію – 17,7% (107,8 млн. доларів США); Китай – 10,9% (66,3 млн. доларів США); Бразилію – 7,9% (48 млн. доларів США); Індію – 7,5% (45,5 млн. доларів США); Туреччину – 7,2% (43,8 млн. доларів США); США – 7,1% (43 млн. дол.).

Проте, експорт області характеризується значною часткою продукції сировинної спрямованості та низьким рівнем доданої вартості, що спричиняє виснаження сировинної бази регіону та послаблює стійкість регіональної господарської системи до впливу зовнішніх чинників і зміни ринкової кон'юнктури. Частка продукції з високим ступенем обробки залишається незначною (механічне обладнання, машини та механізми, електрообладнання у 2007 р. становили 4,1% обсягів експорту регіону).

З 262 підприємств області, які здійснили експорт товарів, найбільші обсяги експортних відвантажень були здійснені: ВАТ „Азот”, ВАТ „Черкаський автобус”, ПП „Імпексагро”, ЗАТ „Агроекопродукт”, українсько-німецьке ЗАТ „Графія Україна”, ВАТ „Ватутінський комбінат вогнетривів”, сукупний обсяг відвантажених ними товарів склав майже 74% експорту області, що і є основою експортного потенціалу регіону. Адже, експортний потенціал регіону являє собою здатність усього суспільного виробництва (підприємств, галузей і економіки в цілому), розташованого в межах даної території, виробляти і реалізовувати на конкретних закордонних ринках у перспективі конкурентоспроможні товари і послуги при досягнутому рівні розвитку економіки і системи організаційно-економічної підтримки експорту [5]:

Для Черкаської області, як і для інших регіонів України, назріла потреба у збільшенні обсягів експорту продукції високотехнологічних галузей економіки, зокрема

машинобудівної, в т.ч. енергетичного та сільськогосподарського, двигунобудування, а також експорту послуг. Це неможливо реалізувати без впливу держави, зокрема без застосування таких стимулюючих заходів, як страхування, кредитування експорту та надання податкових пільг експортерам певних товарів.

За умов адаптації України до вимог СОТ серед першочергових завдань регіонального розвитку відзначають: підвищення конкурентоспроможності і попиту на продукцію профільюючих галузей; нарощування експортного потенціалу; забезпечення зайнятості працездатного населення; залучення інвестицій у сектор економіки і житлове будівництво; розвиток соціальної сфери і збереження навколишнього середовища; підвищення доходів і збалансованості бюджетів регіонів [1, с. 7]: Частину з указаних проблем можна вирішити шляхом формування оптимальної зовнішньої політики регіону відносно загальнодержавної, територій-сусідів, та зарубіжних партнерів-країн.

Основним стратегічним напрямом розвитку Черкаської області є швидкий багатофункціональний інфраструктурний розвиток регіону, що дозволить прискореними темпами інтегруватися у міжнародну економіку. Пропорції інтегрування визначаються ступенем технологічної і економічної зрілості структур, що формують цей процес. Однак недавні довгострокові цілі сьогодні вже набувають характеру короткостроковості. Поняття «стійкий розвиток» доповнилося поняттям «прискорений розвиток», «підвищення ефективності» – поняттям «багатократне підвищення ефективності».

Так, стратегія розвитку України до 2015 р. передбачає, що на першому етапі економічне зростання відбуватиметься за рахунок відновлення діяльності наявних потужностей при частковому закритті національної економіки (політика захисту), на другому етапі – інституційне реформування для входження в світовий економічний простір як конкурентоспроможна економіка (адаптація політики) і лише на третьому – перехід до стратегії прориву для завоювання лідируючих позицій (активна політика).

Одним із шляхів досягнення економічного зростання зовнішньоекономічної діяльності Черкаської області в довгостроковій перспективі – є підвищення ефективності функціонування підприємств регіону. Для забезпечення конкурентоспроможності підприємства на зовнішньому ринку потрібна стратегія зовнішньоекономічної діяльності регіону, тобто єдиний напрямок, який буде враховувати внутрішні можливості підприємства та ринкові умови, в яких йому доводиться функціонувати. На рівні підприємства, як головного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, визначальним напрямом є максимально можливе залучення їх до зовнішньоекономічних зв'язків на рівні регіону. Що обумовлює необхідність підтримки та стимулювання з боку держави технічного переозброєння, а в багатьох випадках і перепрофілювання підприємств,

допомоги в пошуку нових перспективних ринків за кордоном, зняття деяких дискримінаційних обмежень щодо експорту вітчизняної продукції на світових ринках.

Заходам підтримки і стимулювання учасників зовнішньоекономічної діяльності в розвинених країнах світу (США, Японія, Франція, Німеччина) приділяється підвищена увага як з боку держави, так і з боку місцевих органів влад. Створені могутні організаційні структури, що надають різносторонню допомогу учасникам зовнішньоекономічної діяльності. На жаль, у вітчизняній практичній досвід надання різних заходів сприяння учасникам зовнішньоекономічної діяльності можна вважати незадовільним – це стосується як організаційного забезпечення, так і фінансового. В більшості українських регіонів стан справ у цій сфері не викликає оптимізму: прийняття відповідних програм, спрямованих на надання посиленої допомоги учасникам зовнішньоекономічної діяльності, ще не гарантує їх належне виконання і належне фінансування.

Серед напрямів адаптації економіки регіону до діяльності в умовах відкритих ринків можна виділити ряд першочергових: проведення інституційних реформ на національному та регіональному рівнях; створення недискримінаційного конкурентного середовища з метою стимулювання структурної перебудови економіки; поліпшення інвестиційного клімату; реформування ринків праці для підвищення мобільності трудових ресурсів.

Зовнішньоекономічна діяльність на регіональному рівні, на нашу думку, повинна ґрунтуватися на таких принципах: забезпечення соціальної орієнтації зовнішньоекономічної діяльності; оптимальний розподіл функцій і повноважень суб'єктів зовнішньоекономічних зв'язків; поєднання загальнорегіональних і відомчо-галузевих інтересів при організації зовнішньоекономічних зв'язків; забезпечення еквівалентності зовнішньоекономічних зв'язків і запобігання домінуванню ресурсно-сировинної спрямованості експорту; інтеграція вітчизняних наукових організацій і сучасних науково-містких технологій; створення і підтримка екологічно чистих виробництв; розвиток і освоєння нових енергозбережливих технологій; розвиток і вдосконалення системи науково-технічної інформації; підвищення рівня кваліфікації осіб, причетних до реалізації зовнішньоекономічної діяльності на регіональному рівні.

Значною перешкодою для ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Черкаській області є організаційна невизначеність і правова неопрацьованість багатьох питань в державному і регіональному законодавстві, що стосуються організації зовнішньоекономічної діяльності.

Для реалізації зовнішньоекономічної стратегії регіону необхідні: розробка цілісної програми дій, здатної пов'язати власні і залучені з-за кордону ресурси в єдиний господарський інноваційний механізм; створення єдиної системи державного

регулювання і стимулювання внутрішньо- і зовнішньоекономічної діяльності на основі цілісної інфраструктури в регіоні; широке використання системи конкурсних торгів в інвестиційних проектах; створення відповідної законодавчо-правової бази, погодження її з основними принципами зовнішньоекономічної діяльності.

Стратегічним напрямом у сфері зовнішньоекономічної діяльності можна вважати розширення кола можливих споживачів кінцевої продукції, тобто створення замкнутого циклу виробничих операцій на підприємствах, що беруть участь в експортно-імпортних операціях. Тобто, необхідно створити умови для забезпечення відтворювальних процесів для зміцнення і розвитку напрямів зовнішньоекономічної діяльності регіонального рівня.

Ключовими критеріями зовнішньоекономічної стратегії регіону повинні бути такі: економічність, дієвість, якість, продуктивність, інноваційність, прибутковість.

Умовою активізації зовнішньоекономічної діяльності та стратегічним напрямом регіонів України є підвищення ефективності використання експортного потенціалу [2, с. 152-157; 3, с. 164-174]. При формуванні механізму реалізації обраного пріоритету необхідно орієнтуватися на максимально повне погодження поставлених цілей, завдань і розробку найбільш адекватних інструментів їх реалізації та розробки регіональних програм розвитку. При цьому механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю в регіоні повинен забезпечувати розвиток усіх його складових елементів в їх системній цілісності [4, с. 212-220].

Головним завданням регіональної програми є формування в області сприятливих економічних, організаційних, правових та інших умов для розвитку експортного потенціалу і підвищення ефективності його використання, а також створення механізмів надання фінансових, податкових, інформаційно-консультативних, маркетингових та інших видів допомоги вітчизняним експортерам [2, с. 152-157].

Особливістю стратегії розвитку експортної діяльності Черкаської області є те, що вона припускає розширення їхньої самостійності у вирішенні конкретних питань ефективності зовнішньоекономічної діяльності у поєднанні із загальнодержавним посиленням централізованих основ (чітких і діючих норм і правил), прийнятих на рівні держави „правил гри” і основних методів і форм зовнішньоекономічної діяльності регіонів. Матеріальною основою таких погоджених інтересів виступає економічний і комерційний ефект, що реалізується на зовнішньому ринку за рахунок умілого використання реальних переваг суспільного й регіонального поділу і кооперації праці.

Ефективний розвиток зовнішньоекономічної діяльності Черкаської області потребує розробки відповідної концепції, що відображає стратегічну позицію регіону на довгострокову перспективу. Основними елементами такої стратегії повинні бути такі

напрями: геополітична значущість Черкаської області в зовнішньоекономічній політиці України в центральному регіоні; стратегічна програма розвитку зовнішньоекономічної діяльності в регіоні; заходи підтримки вітчизняного товаровиробника; розвиток інфраструктури налагодження зовнішньоекономічних зв'язків; програма залучення інвестицій і поліпшення інвестиційної привабливості регіону; стратегічний план створення іміджу регіону.

Найбільш дієвою і ефективною стратегією інтеграції регіонів України у світову економіку має стати поєднання структурної перебудови економіки з її орієнтацією на активне зростання експорту і диференціацію його потенціалу. Важливими у розвитку зовнішньоекономічної діяльності на регіональному рівні мають стати: розробка облдержадміністраціями разом з управліннями митної служби планів, спільних заходів для відкриття нових митних пунктів (переходів), створення спеціальних фондів розвитку інфраструктури, коригування режимів оформлення декларацій для низки великих підприємств тощо. Водночас у зовнішньоекономічних відносинах вітчизняних партнерів особливе значення також має вирішення низки питань щодо страхування експортно-імпортних операцій, надання гарантій зарубіжним інвесторам, кредитів для вітчизняних експортерів, розвитку інфраструктури, інформаційного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності тощо [5].

Висновки та перспективи розвитку. Отже, стратегічними напрямами розвитку зовнішньоекономічної діяльності Черкаської області мають стати: удосконалення форм і методів державної підтримки та забезпечення механізму стимулювання розвитку експортної діяльності; подальший розвиток наявного експортного потенціалу і поліпшення структури експорту; створення передумов для залучення прямих іноземних і українських інвестицій; розширення валютних ресурсів для країни за рахунок різних видів зовнішньоекономічної діяльності; удосконалення правової і нормативної бази механізму зовнішньоекономічної діяльності; розвиток інформаційного забезпечення та розвиток нових форм зовнішньоекономічних зв'язків із закордонними партнерами; підготовка фахівців для зовнішньоекономічного комплексу регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гранберг А. Региональное развитие и региональная политика в переходной период // РАН ; Институт экономики. – М. : Наука, 2006. – 401 с.
2. Коломієць В.В. Побудова комплексної програми регіонального розвитку // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – Суми: СНАУ, 2004. – № 3-4. – С. 152–157.
3. Коломієць В.В. Експортний потенціал регіону та його зовнішньоекономічна

діяльність (на прикладі Черкаського регіону): Дис. канд. екон. наук: 08.10.01 / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2004. – 234 С.

4. Волков А.А. Региональный аспект внешнеэкономической деятельности // Проблемы региональной экономики, 2002. – № 1–3, – С. 212–220.

5. Коваленко О.М., Шаповал С.С. Актуальні шляхи розвитку зовнішньоекономічної діяльності // www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Economics/23150.doc.htm.

6. Сисоева Т.П. Зовнішньоекономічна діяльність регіону в умовах глобалізації економіки // Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – Черкаси: ЧДТУ. –2007. – Вип. 17. – С. 217-219.

Стратегічні напрями розвитку зовнішньоекономічної діяльності Черкаської області на основі нарощування експортного потенціалу регіону.

Клименко Л.В.

Розглянуто сучасний стан і динаміку обсягів зовнішнього обороту Черкаської області та обґрунтовано напрями нарощування експортного потенціалу на регіональному рівні. Серед них: підвищення конкурентоспроможності галузей, вдосконалення політики державного регулювання та підтримки товаровиробників на зовнішньому ринку.

Стратегические направления развития внешнеэкономической деятельности Черкасской области на основе наращивания экспортного потенциала региона.

Клименко Л.В.

Рассмотрено современное состояние и динамику объемов внешнего оборота Черкасской области та обоснованно направления наращивания экспортного потенциала на региональном уровне. Среди них: повышение конкурентоспособности отраслей, совершенствования политики государственной регуляции и поддержки товаропроизводителей на внешнем рынке.

Strategic directions of development of foreign economic activity of the Cherkassy region on the basis of increase of export potential of region.

Klimentko L. V.

The modern state and dynamics of volumes of external turn of the Cherkassy region is considered and grounded directions of increase of export potential at regional level. Among them: increase of competitiveness of industries, perfection of policy of the state adjusting and support of commodity producers at the oversea market.